

Zeerepen, kamduinen en de binnenduinarand

aardkundige waarden in de kustduinen

PIM JUNGERIUS

Zeereep, kamduinen, binnenduinarand; enkele tot de verbeelding sprekende termen, die staan voor bepaalde aardkundige waarden in de duinen. Waarom zijn kamduinen zo bijzonder? Wat betekende de binnenduinarand voor de vroegere bewoners van de kust? Hier leest u er meer over.

Figuur 1. De kamduinen van Meijndel, gereconstrueerd uit luchtfoto's door J. Vanhouten, Tijdschrift van het Aardrijkskundig Genootschap, 1939.

De kustduinen van Nederland zijn over hun gehele lengte van grote waarde en worden daarom vrijwel overal beschermd. Dat is vooral te danken aan hun ecologische waarden. Dit betekent echter niet zonder meer dat andere kwaliteiten, zoals de aardkundige en cultuurhistorische waarden ook zeker zijn gesteld. Het is

Figuur 2. H. Goltzius, gestrande potvis bij Berckhey, 1598 (Teylers Museum, Haarlem).

zelfs mogelijk dat zogenaamd natuurherstel of -ontwikkeling ten koste gaat van dit erfgoed.

Wat zijn eigenlijk de aardkundige waarden in de kustduinen? Het zijn bijzondere duinvormen en actieve duinvormende processen die voor ons nageslacht behouden moeten blijven. Karakteristiek voor de Zuid-Hollandse kust - en dat mogen we zelfs op wereldschaal uniek noemen - is de indeling in drie zones, met de zeereep langs het strand (we hebben in Meijndel zelfs een dubbele zeereep), de zone met de kamduinen daarachter, en de binnenduinarand met zijn loopduinen aan de landzijde. Een vierde fenomeen van aardkundige betekenis zijn de stuifkuilen.

Kamduinen

Bijzonder zijn vooral de kamduinen. Het zijn parallelle reeksen van aaneengeschakelde paraboolduinen waarvan we het ontstaan nog steeds niet kunnen verklaren. Buiten Nederland komen ze in Europa praktisch nergens voor. Figuur 1 is een kaartje van de kamduinen van Meijndel uit 1939. Geologen hebben vastgesteld dat zij na het jaar 900 AD en vóór het jaar 1600 zijn gevormd. Figuur 2 bevestigt deze hoge ouderdom. Het schilderij van Goltzius toont een populair tijdverdrif in de 16de en 17de eeuw: naar potvissen gaan kijken die op onze kust zijn gestrand. Het is in 1598 geschilderd bij het plaatsje Berckhey, dat kort tevoren door de zee was weggevaagd. Opvallend is het onregelmatige duinfront dat is ontstaan nadat de zeereep is weggeslagen. De hogere stukken die u ziet zijn de staarten van de kamduinen die door de kustafslag aangesneden zijn. Op een schilderij van E. van de Velde van een potvis die in 1617 op het strand tussen Scheveningen en Katwijk aanspoelde, is te zien dat de zeereep zich toen alweer aan het herstellen was (figuur 3). De zone met de afgesneden staarten van de

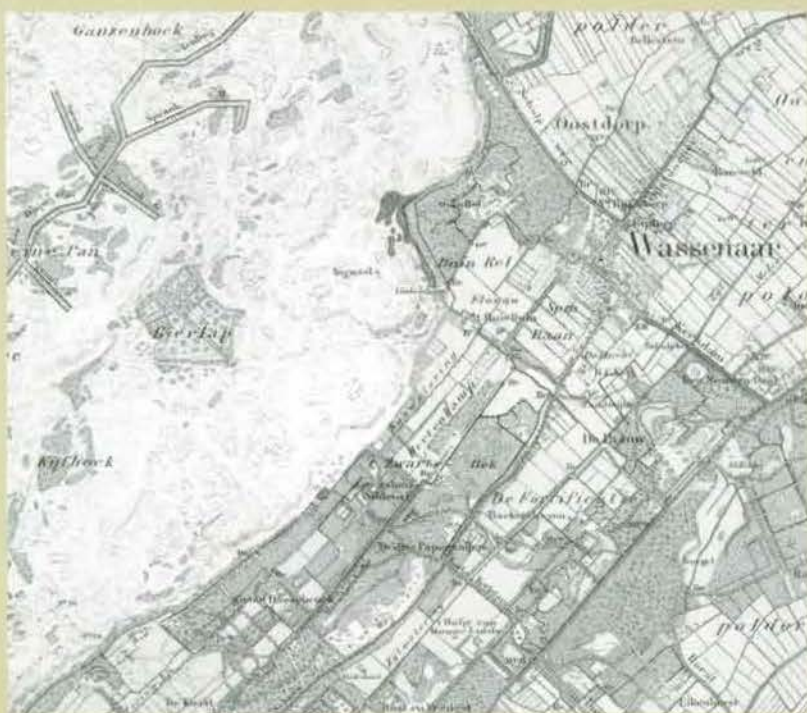

Figuur 3. E. van de Velde, gestrande potvis tussen Katwijk en Scheveningen, 1617 (Kendall Whaling Museum, Sharon, Mass., VS).

kamduinen is zichtbaar achter de nieuwe zee-reep.

Uiteraard zijn de kamduinen in de eeuwen daarna aangetast door de wind die tot voor kort nog 'blinkerts' maakte van de hoogste toppen. Velen van ons hebben de wolken van zand gezien, die tijdens harde storm uit de stuifkuilen in en rond de toppen werden geblazen. De kammen zelf zijn niet of nauwelijks meer van hun plaats gekomen. Stuifkuilen ontstaan overigens nog steeds. Sinds de konijnen praktisch verdwenen zijn en zure regen teveel stikstof op de duinen afgezet, groeien ze echter gemakkelijk weer dicht.

Figuur 4. Binnenduintrand bij Wassenaar (Topografische Dienst, Emmen).

Basis voor menselijke activiteiten

Aardkundige waarden vormen bijna altijd de basis van cultuurhistorie. Zeker in vroeger tijden toen de mens afhankelijk was van de bestaansmogelijkheden die bodem, reliëf en waterhuishouding boden. In het duinlandschap was dat niet anders. De beste vestigingsplaatsen voor landbouw waren de uitgeblazen gebieden binnen de bogen van de kamduinen toen die eenmaal vastlagen. Het was er vlak en de grondwaterspiegel zat er dicht bij de oppervlakte. Bovendien boden de kammen rondom een zekere bescherming tegen andere dan zuidwestenwinden. Zo nam de mens bezit van Meijendel, Kijfhoek en Bierlap (figuur 1). Maar dicht bewoond zijn de arme zandgronden van

de duinen nooit geweest. Verreweg het zwaarste stempel heeft de drinkwaterwinning op het duinreliëf gedrukt, met name de opslag van infiltratiewater. Gelukkig zijn veelal de natuurlijke laagten voor de infiltratieplassen gebruikt en is het graven van rechte sprengen beperkt gebleven.

Binnenduintrand

Het ontstaan van de binnenduintrand leverde een directe confrontatie op tussen cultuur en natuur. Moet u zich eens voorstellen dat onze voorouders al duizenden jaren lang het oude strandwallenlandschap bewoonden. Zij hadden hun akkertjes op de droge strandwallen zelf en lieten hun vee grazen in de moerassige strandvlakten tussen de strandwallen in. Dan komen (zo'n duizend jaar geleden) de jonge duinen als een muur van zand uit het westen opzetten, alles bedekkend wat waardevol voor deze mensen was. Met beplanting probeerde men het zand tegen te houden. Hierdoor werd de binnenduintrand echter steeds hoger en dreigender. Er is veel gegraven aan de binnenduintrand, maar het hedendaagse kaartbeeld getuigt nog steeds van de ramp die zich toen heeft voltrokken (figuur 4). Nog voor de 16de eeuw stopte de aanvoer van zand en was het grootste gevaar voorbij. De wandelaar kon nu vanaf de vastgelegde binnenduintrand genieten van het uitzicht op de landgoederen die door de nieuwe rijken uit die tijd op de strandwallen werden aangelegd. Schilders zoals de 17de eeuwse Hagenaar Anthony Jansz van (der) Croos legden het tafereel vast op talrijke doeken.

P.D. JUNCERIUS